

Qo'qon DPI

**ILMIY
XABARLAR**

ISSN: 3030-3958

№ 10/2025

**Qo‘qon DPI.
Ilmiy xabarlar**

**Кокандский ГПИ.
Научный вестник**

№10/2025

<p>УЎК 5/9(08) КБК 72я5 Қ 99</p>	<p>Bosh muharrir: Qo‘qon davlat universiteti rektori D.Sh.Xodjayeva Mas‘ul muharrirlar: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor Sh.Y.Pulatov Mas‘ul muharrir yordamchisi: Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo‘limi boshlig‘i O.Bazarov Nashr uchun mas‘ul:A.A.Ergashev</p>
<p>MUASSIS: Qo‘qon davlat universiteti</p> <p>Qo‘qon DPI. ILMIY XABARLAR- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. Кокандский ГПИ. Jurnal bir yilda o‘n ikki marta chop etiladi.</p> <p>O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiya agentligida 2020-yil 9-iyulda 1085 raqam bilan ro‘yxatga olingan.</p> <p>Jumaldan maqola ko‘chirib bosilganda, manba ko‘rsatilishi shart.</p> <p>"Qo‘qon DPI Ilmiy xabarlar" ilmiy jurnali OAK Rayosatining 2021-yil 31- martdagi qarori bilan OAK ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kimyo, biologiya, filologiya, tarix, 2023-yil 5-maydagi №337/6 sonli Rayosat qarori bilan Pedagogika hamda 2024-yil 8-maydagi 5/7-sonli OAK tartib qoida komissiyasi qarori bilan Jismoniy madaniyat, psixologiya va san‘atshunoslik fan tarmoqlari bo‘yicha milliy nashrlar sifatida kiritilgan.</p> <p>Tahririyat manzili: 150700, Qo‘qon shahar, Turon ko‘chasi, 23-uy. Tel.: (0373) 542-38-38. Sayt: www.kspi.uz journal.kspi.uz ISBN: 978-9943-7182-7-2 "CLASSIC" nashriyoti 2025</p>	<p>TABIIY FANLAR</p> <p>I.I.Gibadullina, kandidat biologicheskix nauk, (PФ) Sh.S.Nomozov, texnika fanlari doktori, professor, akademik (O‘ZB) V.U.Xo‘jayev, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) I.R.Asqarov, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) A.A.Ibragimov, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) S.F.Aripova, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) Sh.V.Abdullayev, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) B.Yo.Abduganiyev, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) A.E.Kuchboyev, biologiya fanlari doktori, professor (O‘ZB) M.T.Isog‘aliyev, biologiya fanlari doktori, professor (O‘ZB) V.Yu.Isaqov, biologiya fanlari doktori, professor (O‘ZB) T.O.Turginov, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O‘ZB) A.M.Gapparov, kimyo fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O‘ZB) I.I.Oxunov, kimyo fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (O‘ZB) A.J.Xusanov-fizika-matematika fanlari nomzodi, docent (O‘ZB) O.A.Turdiboyev, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O‘ZB) G‘.M.Ochilov, kimyo fanlari doktori, professor (O‘ZB) B.Numonov, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O‘ZB) M.Madumarov, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O‘ZB)</p> <p>FILOLOGIYA FANLAR</p> <p>Huseyin Baydemir filologiya fanlari doktori, professor, (TR) I.A.Kiselёva, doktor filologicheskix nauk, professor (PФ) B.V.Borisova, doktor filologicheskix nauk, professor (PФ) K.A.Potashova, kandidat filologicheskix nauk, docent (PФ) Э.Р.Ибрагимова, кандидат филологических наук, доцент (PФ) S.Muhamedova, filologiya fanlari doktori, professor (O‘ZB) G.Israilov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (O‘ZB)</p> <p>IJTIMOIIY FANLAR</p> <p>Л.Г.Насырова, кандидат исторических наук, доцент (PФ) З.В.Галлямова, кандидат исторических наук, доцент (PФ) D.N.Abdullayev, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O‘ZB) M.Rahimov, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O‘ZB)</p> <p>PEDAGOGIKA FANLAR</p> <p>P.Ф.Ахтариева, кандидат педагогических наук, доцент (PФ) H.H.Maslennikova, kandidat pedagogicheskix nauk, docent (PФ) Л.А.Максимова, кандидат педагогических наук, доцент (PФ) X.I.Ibragimov, pedagogika fanlari doktori, professor, akademik (O‘ZB) B.X.Xodjayev, pedagogika fanlari doktori, professor (O‘ZB) B.S.Abdullayeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O‘ZB) N.A.Muslimov, pedagogika fanlari doktori, professor (O‘ZB) N.M.Egamberdiyeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O‘ZB)</p>

CHET TILLARNI O‘QITISHDA SHARQ TILI YO‘NALISHI TALABALARI MOTIVATSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI STRATEGIYALARI

Raxmanberdiyeva Karima Saydanovna
Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti
G‘arb tillari kafedrasi ,PhD, dotsenti,

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sharq tili yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarda chet tillarni, xususan ingliz tilini o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyani oshirish masalalari tahlil qilinadi. Til o‘rganishda motivatsiyaning turlari, ichki va tashqi omillarning o‘rni hamda o‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi kommunikativ muhitning ta’siri yoritiladi. Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar va madaniyatlararo muloqot elementlari orqali o‘quvchilarda barqaror o‘rganish istagini shakllantirishning samarali yo‘llari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, mustaqil ta’lim, ingliz tili o‘qitish, Sharq tili yo‘nalishi, kommunikativ yondashuv, innovatsion texnologiyalar.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы повышения мотивации студентов восточных направлений к изучению иностранных языков, в частности английского. Анализируются виды мотивации, роль внутренних и внешних факторов, а также влияние коммуникативной среды между преподавателем и студентами. Особое внимание уделено эффективным способам формирования устойчивого интереса к изучению языка с помощью инновационных педагогических технологий, интерактивных методов и элементов межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: мотивация, самостоятельное обучение, преподавание английского языка, восточные направления, коммуникативный подход, инновационные технологии.

Abstract. This article examines the issues of enhancing students’ motivation to learn foreign languages, particularly English, among learners of Oriental Studies. It analyzes types of motivation, the role of internal and external factors, and the influence of a communicative environment between teachers and students. The study highlights effective strategies for fostering sustainable learning interest through innovative pedagogical technologies, interactive methods, and elements of intercultural communication.

Keywords: motivation, independent learning, English language teaching, Oriental studies, communicative approach, innovative technologies.

A.N. Leontyev tomonidan ishlab chiqilgan ichki faoliyat tushunchasi S.L. Rubinshteyn faoliyat nazariyasida psixikani tahlil obyekti sifatida ko‘rib chiqadi. U o‘zining muhim ob‘yektiv aloqalari va vositachiligini, xususan, faoliyat orqali ochib beradi.

Xorijiy amaliy faoliyat va ong o‘rtasidagi bog‘liqlik to‘g‘risida qaror qabul qilishda “ichki” aqliy faoliyatni “tashqi” amaliyotni cheklash natijasida vujudga kelgan deb hisoblash mumkin emas, degan fikr ilgari suriladi. U aqliy determinizm tamoyilini shakllantirishda tashqi sabablar ichki sharoitlar orqali harakat qiladi.

S.L. Rubinshteyn “tashqi orqali ichki” asosida rivojlanishni belgilaydi va shu tariqa yuqori aqliy funksiyalarning shakllanishi va rivojlanishi “tashqi – ichki” prinsipi asosida ro‘y beradi, deb ta’kidlagan L.S. Vygotskiyning nazariy pozitsiyalarini aniqlab beradi.

S.L. Rubinshteynning ushbu rivojlanish talqini bilan faoliyat va ong empirik tahlil orqali farqlanadigan yagona narsaning namoyon bo‘lishining ikki shakli sifatida emas, balki ajralmas birlikni tashkil etuvchi ikkita misol sifatida ko‘rib chiqiladi. Faoliyat va ong teskari tomonlarning ikki xil jihati emas. Ular organik yaxlitlikni – kimligini emas, balki birligini tashkil qiladi.

Faoliyatni anglash haqiqati uning yo‘nalishini o‘zgartiradi va shu bilan uning yo‘nalishi va tabiati boshqacha tartibga solinadi. Agar o‘quv jarayoniga ushbu nuqtai nazar asos qilib olinsa, bu o‘quv jarayonining muvaffaqiyati va samaradorligini ta’minlash uchun talabalarni o‘quv faoliyatini boshqarish bo‘yicha maxsus bilimlarga, bilim olish qobiliyatiga o‘rgatish zarurligini anglatadi.

Shunday qilib, talabalarga o‘zlarining o‘quv faoliyati to‘g‘risida yoki texnik (uslubiy) ko‘rinishdagi harakatlar majmuasidan xabardor bo‘lishni o‘rgatish, ularni o‘quv faoliyatida foydalanishni osonlashtiradi.

Bu vazifalarni o‘quv jarayoni tarkibiga mustaqil ish olib borish strategiyasini kiritish orqali hal etish mumkin, bu esa o‘z o‘quv faoliyatini amalga oshirishga imkon beradi va ularni o‘zlashtirishda tashqi va ichki faoliyatning namoyon bo‘lishiga yordam beradi.

Mustaqil ish strategiyasini o‘zlashtirish faol tashqi va ichki harakatlarning mavzusiga aylanadi. Tashqi harakatlar talabani dars jarayonida faol ishtirok etishida o‘z ifodasini topadi – bu maqsadlarni belgilashda, faoliyat sabablarini tushunishda, uni amalga oshirishda, xatti-harakatlarni kuzatishda hamda tahlilda namoyon bo‘ladi.

Talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish modeli o‘zgarish va tuzatish imkonini beruvchi, faoliyat samaradorligiga ta’sir ko‘rsatuvchi va tashxis qilish oson bo‘lgan tarkibiy qismlarni o‘z ichiga olishi zarur. Ikki qisimli tuzilishga ega bo‘lgan talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish modeli eng ko‘p tarqalgan model hisoblanadi.

Talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish modeli mustaqil bilim olish va o‘zini rivojlantirishni aks ettiruvchi andoza hisoblanadi. Ushbu modelni

yaratishda talabalar uchun ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish faoliyatning muayyan turi uchun mos keladigan shaxsiy sifatlar to‘plami tartibga solinadi.

Modelning turlaridan biri malakaviy tavsifnoma hisoblanadi. Uning mazmunida quyidagi jihatlar aks etadi: ingliz tilini o‘rganish vazifa va majburiyatlari, shaxsiy sifatlar, bilim va ko‘nikmalar.

Bunday modellardan kadrlarni tanlash hamda joy-joyiga qo‘yish, ularni attestatsiyadan o‘tkazish, shuningdek, mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlarini tuzishda foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘quv jarayonida mutaxassis faoliyatini modellashtirish tamoyili bilish obyektining har xil modellari yaratilib, ulardan ilmiy ijodda foydalanish imkonini beruvchi ilmiy metoddir. Modellashtirish metodida obyekt o‘rniga uning modeli o‘rganiladi.

Modellashtirish biror narsaning modelini ishlab chiqish yoki yaratishdir. O‘qituvchi faoliyatida modellashtirish ta’lim-tarbiyani ilmiy asosda tashkil etish, ta’lim jarayoniga zamonaviy talablarni, talabalar ehtiyojlari, dunyoqarashi, boshlang‘ich tushunchalari, mustaqil o‘rganish uchun topshiriqlar, ularning imkoniyatlari, o‘qitiladigan fan va mavzularning maqsadi va ahamiyatini inobatga olib, ularga mos metodlarni tanlashni taqozo etadi.

Modellashtirish orqali mazmun va maqsadlarni asoslash uchun avvalo bilimlarni oson o‘zlashtirish, o‘qitish metodlarini o‘quv reja va dastur talablariga mos tanlash kerak.

Mutaxassis faoliyatini modellashtirish shartlari bilim va malakani politekhnika yo‘naltirish, integratsiya asosida o‘qitish jarayonida gradatsiyaning o‘rni hamda ko‘chirib o‘qitish jarayonini o‘z ichiga oladi.

Mutaxassis shaxsini va faoliyatini modellashtirishga nisbatan turlicha yondashuvlar mavjud bo‘lsa-da, ilmiy tadqiqotlarda kasbiy-pedagogik tayyorgarlik tizimida mutaxassisning kasbiy va shaxsiy kamoloti, shuningdek, uni tayyorlash jarayonining modelini yaratish muammosi yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Buyuk Britaniyalik olim M. Rozenberg o‘qituvchi faoliyatining to‘qqiz yo‘nalishini hamda ularga nisbatan quyidagi kasbiy talablarni belgilagan: o‘quvchilarning ehtiyojlarini bilish, faoliyat samaradorligini baholay olish, o‘quv dasturlarini ishlab chiqish malakasiga ega bo‘lish, kasbiy mahoratni egallash, maslahat bera olish, kommunikativlik qobiliyatiga ega bo‘lish, ilmiy tadqiqot olib borish, doimiy ravishda kasbiy mahoratini takomillashtirib borish hamda o‘z shaxsini madaniy jihatdan rivojlantirish.

Modelning tuzilishi va mazmuni talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish modeli eng umumiy ma’lumotdan muayyan ko‘nikmagacha yaratilishi kerak. Eng muhim ko‘nikma nazariy tahlil uchun fakt va hodisalarni o‘rganish bilan bog‘liq bo‘lgan pedagogik fikrlash va harakat qobiliyatidir.

Umumiy va o‘ziga xos ko‘nikmalarning asosi intuitiv, empirik va nazariy darajalarda davom etadigan o‘tish jarayonidir. Nazariy tayyorgarlikning ifodasi bo‘lajak mutaxassisning

analitik, prognostik, loyihaviy, refleksiv ko‘nikmalarga ega ekanligini namoyon qiluvchi pedagogik fikrlash qobiliyatidir.

Talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish modeli kompetensiyaviy yondashuvga va o‘quv jarayonini modulli tayyorlash prinsipiga asoslanadigan kasbiy-pedagogik xususiyatlarni o‘z ichiga olishi kerak.

Modellashtirishning amaliy tatbiqi talabalarga ingliz tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni tashkil etish uchun o‘quv modelini ishlab chiqishdan iborat bo‘lib, u didaktik faoliyatning barcha tarkibiy elementlarini ajratib olish, ularning ta’lim tizimi uchun ahamiyatini aniqlash va o‘zaro bog‘liqlikni o‘rnatishni nazarda tutadi.

Nazariy modelning asosiy tarkibiy qismlari maqsadli, metodologik, mazmuniy, jarayonli va diagnostik bloklardan iborat. Ishlab chiqilgan model ochiqlik, moslashuvchanlik, amaliy yo‘nalish xususiyatlariga ega bo‘lib, umumiy va o‘ziga xos tamoyillar asosida amalga oshiriladi.

Tadqiqotda umumdidaktik tamoyillar — ilmiylik, yaxlitlik, izchillik, shuningdek, guruh va individual mashg‘ulotlarning birligi, nazariya va amaliyotning uzviy bog‘liqligi inobatga olingan.

Taklif etilayotgan modelning asosi mustaqil ta’lim jarayonining izchilligini, talabalarda mustaqil ishlash ko‘nikmalari va malakalarini shakllantirish, ularning o‘zlashtirish darajasini aniqlash hamda mustaqil ta’limni nazorat qilishni ta’minlaydi.

Talabalarga chet tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni rivojlantirish jarayoni modelining tuzilmasi integrativ xarakterga ega bo‘lib, quyidagi komponentlarni o‘z ichiga oladi: maqsadli, vazifaviy, nazariy-metodologik, mazmuniy va natijaviy-baholash.

Maqsad komponentida talabalarga chet tilini o‘rgatishda mustaqil ta’limni rivojlantirish maqsadi ko‘rsatilgan. Vazifalar komponentida chet tilini o‘rgatish konsepsiyalari, ta’lim yo‘nalishidagi malaka talablari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘rganish va o‘qitishga undash belgilangan.

Nazariy-metodologik komponent modelning ishlashini ta’minlovchi yondashuvlar, didaktik ta’minot va tamoyillarni o‘z ichiga oladi. Modelni loyihalashning metodologik asosi sifatida tizimli, kompetensiyaviy, faoliyatli, shaxsga yo‘naltirilgan va kontekstli yondashuvlar qo‘llaniladi.

Natijaviy-baholash komponent esa talabalarning chet tilini o‘rganishda mustaqil ta’limni tashkil etish va shakllantirish jarayonining samaradorligini baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии [Текст] /С.Л. Рубинштейн. – СПб: Питер, 2003. –705 б.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: АСТ, 2005. – С.672 .

3. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. – М.: Издательство «Педагогика», 1973.– С. 424.

4. Ронзин Д.В. Собеседник: партнер или объект для манипуляций? //Научно-информационный бюллетень Ленинградского ин-та ядерной физики АН СССР, 1991.- №3. С.28-35.